

PAPER DETAILS

TITLE: Dil Degisimi ve Yeniden Çeviri: Franz Kafka'nin "Die Verwandlung" Eseri Örneğinde Bir İnceleme

AUTHORS: Zeki Uslu

PAGES: 396-410

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3601729>

Geliş Tarihi : 15.12.2023
Kabul Tarihi : 27.12.2023

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1405400>

Uslu, Z. (2024). Dil değişimi ve yeniden çeviri: Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" eseri örneğinde bir inceleme. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 396-410. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1405400>

DİL DEĞİŞİMİ VE YENİDEN ÇEVİRİ: FRANZ KAFKA'NIN "DIE VERWANDLUNG" ESERİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

Zeki USLU¹

ÖZ

Bu çalışmada dil değişiminin yeniden çeviriye yansımaları ele alınmıştır. Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" eserinin Türkçeye yapılan ilk çevirisi ile altmış yıl aradan sonra yapılan yeniden çevirisi incelenmiştir. Betimsel çeviri bilim yöntemiyle yürütülen incelemede, aynı kaynak eserin iki farklı çevirisinde dil değişiminin etkileri araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ilk çeviri ile yeniden çeviri arasında önemli farklar vardır. Özellikle erek dilin yazım kurallarında, sözcük kullanımında ve söz varlığında yaşanan değişimlerin yeniden çeviriye etkilediği saptanmıştır. Bu bağlamda ilk çeviride kullanılan yazım kuralları ve güncelliğini yitiren pek çok sözcüğün erek dil okuru için anlamayı güçleştirici ya da en azından yadırgatıcı olabileceği değerlendirilmektedir. Bu durum kaynak metnin yeniden çevirisi için gerekçelerden birisi olarak görülebilir. Ancak iki çeviri arasındaki farkı yalnızca dil değişimi ile sınırlandırmak eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü yeniden çeviride yalnızca belirli sözcük ve yapıların yerine yenisinin yazılmış olduğu söylenemez. Çeviri anlayışı, kaynak esere ve erek dil okuruna yaklaşım gibi konularda önemli bir ayrım göze çarpmaktadır. Bu noktalar değerlendirildiğinde, ilk çeviride yerileştirme yöntemi izlendiği anlaşılmıştır. İlk çeviride çevirmenin, kaynak metin eşdeğerliğine bağlı kalmadığı; cümleyi bölme, ekleme ve çıkarmalar yapma, kaynak kültür öğelerini yerileştirme gibi işlemlere başvurduğu görülmektedir. Buna karşın yeniden çevirinin kaynak esere biçim ve içerik eşdeğerliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Çevirmen burada yabancılaştırma yöntemi izlemiş ve metnin hem dilsel hem de kültürel öğelerinden uzaklaşmamaya özen göstermiştir. Bu karşılaştırmada ilk çevirinin kaynak eseri okura getirdiği, yeniden çevirinin ise okuru kaynak esere götürdüğü söylenebilir. Bütün bu özellikleri nedeniyle, yeniden çevirinin yalnızca bir yeni basım olmadığı ve erek dilin sözcüklerini değiştirmek gerekçesiyle yapılmadığı, aynı zamanda kaynak eserin farklı bir yaklaşımla erek dil okuruna kazandırıldığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil değişimi, Yeniden çeviri, Dönüşüm, Değişim, F. Kafka

¹ Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, zekiuslu@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9145-0845>

Date Received : 15.12.2023

Date Accepted : 27.12.2023

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1405400>

Uslu, Z. (2024). Language change and retranslation: an investigation on the example of Franz Kafka's "The Metamorphosis". *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12(23), 396-410. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1405400>

LANGUAGE CHANGE AND RETRANSLATION: AN INVESTIGATION ON THE EXAMPLE OF FRANZ KAFKA'S "THE METAMORPHOSIS"

Zeki USLU²

ABSTRACT

This study deals with the influence of language change on translation. The first translation of Franz Kafka's work "The Metamorphosis" into Turkish and its retranslation after sixty years were examined. In the study, the descriptive method was used and two different translations of a source text were compared. According to findings, there are significant differences between the first translation and the retranslation of the source text. It was found that language change in the area of spelling, vocabulary and language use in the target language in particular influenced the retranslation. In this context, it was considered that the spelling and the old words left out of use in the first translation made understanding difficult for target language readers. This situation can be considered one of the reasons for retranslation. But it will be a failing approach to limit the differences between two different translations with only language change. After all, one cannot claim that only certain words and structures have been changed in the retranslation. An important difference was noticed in the translation method and approach to the source text and target language readers. After these findings, it turned out that the domesticating method was carried out in the first translation. The translator does not remain faithful to the source text and translates freely in order to make the source text understandable in the target language. He formulates shorter sentences, inserts paraphrases and omits sometimes the whole sentence. In contrast, the retranslation depends on the source text in terms of form and content equivalence. The foreignizing method was used in the retranslation. For this reason it can be concluded that the retranslation not only depends on the language change and is therefore not a new edition, but has the intention of transmitting the source text to the target language readers with a new approach.

Keywords: Language change, retranslation, The Metamorphosis, F. Kafka

² Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, zekiulu@selcuk.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9145-0845>

Giriş

Çeviri eskir mi? Bir eserin on yıllar önce yapılan çevirisini günümüz okuru zorlanmadan anlayabilir mi? Yoksa bu çevirilerdeki bazı sözcükler, dilsel yapılar ve ifade biçimleri zamanla değişime mi uğramıştır? Türkçeye önceki yıllarda çevirisi yapılan metinlerin zaman geçtikçe okunması ve anlaşılmasında zorluklar yaşanabilir. Türkçenin zaman içinde ne kadar değiştiği düşünülürse, Türkiye’de bir eserin elli yıl önceki çevirisini basacak yayınevinin, çeviriyi gözden geçirmesi ve Türk yayıncılık sektöründeki çağdaş basım uygulamaları ışığında metin dışı öğelerini de yeniden tasarlaması gerektiği sonucuna varılabilir (Okyavuz, 2016, s.194). Bu bağlamda önceden çevirisi yayınlanan bir eserin aynı basımı yerine yeniden çevirisi tercih edilir. Bunun nedeni çevirinin yapılacağı erek dildeki gelişme ve değişimlerin okurun anlama koşullarını ve beklentilerini de değiştirmesidir. Özellikle öykü, roman gibi yazınsal bir metnin farklı zaman dilimlerindeki çevirileri birbirinin aynısı olmaz. Çünkü dil durağan bir sistem değildir, sürekli değişir. Dil değişimi olağan bir süreçtir. Dilin sözcük, yapı, cümle, yazım kuralı gibi birçok özelliği zamanla değişime uğrar. Toplumsal ve kültürel gelişmeler dilde de kendini gösterir. Bazı sözcükler artık kullanılmaz olur, sözcük dağarcığına yeni üyeler katılır. Yazım kurallarında yeni düzenlemeler yapılabilir. Dil değişimi olarak adlandırılan bu durum çeviriyi de etkiler. Dil değiştiği için önceki zamanlarda yapılan çeviriler eskir, anlaşılması zorlaşır. Bazı sözcüklerin kullanımdan düşmesi, yazım kurallarında yapılan değişiklikler önceki çevirilerin dilsel ifadelerinin anlaşılmasını güçleştirir. Ayrıca kaynak eser ve yazarı hakkında zaman içinde oluşan deneyimler erek dil okurunda yeni bir alımlama estetiği geliştirebilir. Bu durumda aynı eserin yeniden ve güncellenmiş çevirileri yapılması zorunluluğu ortaya çıkar. Yeni çeviride erek dildeki değişimin yansması görülür.

Dil Değişimi

Dilin değişme özelliğini ilk olarak Alman dilbilimci von Humboldt ele almış ve dili bir yapıt olarak değil, bir etkinlik olarak değerlendirmiştir. Humboldt’a göre dil tamamlanmış bir eser (ergon) değildir. Sürekli değişen ve gelişimine devam eden bir faaliyet (energia) (Frey, 1997, s.61). İçinde yaşadığımız dünyada bütün nesnelere, eylemlere, soyut somut her şeye bir ad verir, sonra bunları belirli bir dizge içinde kullanarak karşılıklı iletişimi sağlarız. Her toplumun kendine özgü bir adlandırma ve kullanım dizgesi vardır. Dillerin farklı olmasının nedeni buna dayanır. Dil bir toplumun düşünce dünyasını yansıtır. Dil felsefesinde bu durum dil-düşünce-gerçeklik ilişkisi içinde ele alınır ve dil ile kültür arasında sıkı bir bağ olduğu savunulur (Akarsu, 1998, s.80). Başlangıçta yalnızca belirli bir toplumun gereksinimlerine göre ortaya çıkan bu uzlaşım aracı, zamanla toplumların birbirleriyle farklı alanlarda temas kurmaları sonucunda yeni gereksinimleri karşılamak durumunda kalır. Ticari, siyasal, sosyal ve kültürel ilişkiler toplumların dillerini de etkiler. Diller yeni gereksinimleri karşılamak için değişme ve gelişme sürecine girer. Asırlar önce başlayan bu sürecin doğası gereği sonu yoktur. Yeni gereksinimler her zaman var olmuştur ve bitmeyecektir. Yeni buluşlar, yeni ilişkiler, yeni egemenlikler toplumların dilinde sürekli değişimin nedenleri olacaktır.

İnsanoğlunun kullandığı bütün doğal diller değişme sürecini yaşar. Türkçedeki gelişim sürecine baktığımızda yüzyıllar boyunca süregelen değişimi açık biçimde görürüz. Farklı coğrafyalara göç eden Türk boylarının dillerindeki ayrışmayı bir kenara bırakalım, Anadolu’da yerleşen Oğuz boyunun Türkçesi de temas kurduğu kültürler ve dillerden etkilenecek bugünkü Türkiye Türkçesinin gelişim aşamalarını yaşamıştır. Cumhuriyetin kurulmasından sonra yürütülen dil çalışmaları Türkçenin gelişimine en önemli katkıyı sağlamıştır. Ancak bu gelişim ve değişim bitmeyecektir. Kendi deneyimlerimizden bile yakın zamanlardaki değişmeyi gözlemleyebiliriz; büyük babanın dil kullanımı ile torunun dili arasında önemli farklar görürüz. Büyük babanın kullandığı bazı sözcükleri, yapıları ve söylem biçimlerini kendi arkadaş gruplarımızdan duyamayız. Yıllar önce çekilen ve artık nostalji olarak izlenen bir filmdeki diyaloglar bugünkü dil kullanımıyla örtüşmez. Eski gazetelerde ya da kitaplarda yer alan bazı

sözcükleri anlamak için sözlük kullanmak gerekebilir. Bütün bu örnekler dilde değişimin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Benzer bir gelişme ve değişme sürecinin Almancada da yaşandığı bilinmektedir. Hint-Avrupa dil ailesinin bir üyesi olan Almancada ilk yüzyıllarda kullanılan sekiz ad durumunun günümüzde dörde indiği görülür. Ad çekimlerinden bulunma ve çıkma gibi bazılarının işlevleri değişime uğramıştır. Almancada dil değişimini kısaltmaların kullanımı örneğinde inceleyen Erdoğan (2022, s.247) yazılı basında önceden seyrek kullanılan bu dil biçimlerinin günümüzde daha sık kullanıldığını saptamıştır.

Dilde değişme genel olarak iki türlü görülür: 1) Kendi kendine doğal olarak, 2) İnsan müdahalesi ve ona bir biçim verme yoluyla (Korkmaz, 1972, s.97). Genel bir tanımlama yapmak gerekirse, doğal gelişme bir dilin kendi yapı ve işleyişinden gelen özellikler ya da dıştan gelen doğal ve olağan etkenlerle hiçbir zorlama altında bırakılmadan, uzunca sürelerde, yani yüzyıllar boyunca kendi kendine uğramış olduğu değişme ve gelişme olaylarının bütünü olarak değerlendirilebilir. Dile biçim verme yoluyla insan müdahalesi ise bireyler tarafından değil, ancak bir kurum tarafından yapılabilir. Devletler ve kurumlar kendi milli dillerini korumak ve geliştirmek amacıyla zaman zaman dil planlamaları yaparlar. Dil planlaması, dil sisteminde belirli bir amaçla bilinçli olarak yapılan değiştirme, iyileştirme gibi yöntemsel düzenlemelerdir (Janich, 2011, s.537). Dil kurumlarının düzenlemeleri genelde iki temel üzerine oturtulur; çok dilli toplumlarda hangi dilin resmi dil olacağının belirlenmesi ve ulusal dilin geliştirilmesi amacıyla yazım, sözcük varlığı, dilbilgisi vb. alanlarında düzenlemeler yapılması. Bu bağlamda devletler zaman zaman dil planlaması yaparak kendi dillerindeki değişime yön vermek isterler. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra İstanbul ağzının ölçünlü dil olarak belirlenmesi, harf devrimi, Türkçenin yabancı dillerden arındırılması ve Türkçe sözcük varlığının geliştirilmesi çalışmaları dil planlaması kapsamında dildeki değişmeyi ve gelişmeyi amaçlamaktadır (Korkmaz, 1972, s.101). Benzer dil planlaması çalışmalarına başka ülkelerin de başvurduğu bilinmektedir. Dil kurumlarının temel görevi de budur. Ancak dil değişimi toplumsal uzlaşmayı gerektirir. Kurumların bazı önerileri toplum tarafından benimsenir ve kullanım alanına girer, bazıları ise toplumsal uzlaşma sağlanmadığı için yok olur. Dil planlamalarının savunucuları olduğu gibi karşı çıkanlar da olmaktadır (Zülfikar, 2021, s.54). Olaya nesnel olarak bakıldığında dilin gelişigüzel işleyen bir sistem olmadığı, belirli bir düzen içinde geliştirilmesi için dilin doğal yaşama ve gelişme koşullarına uygun olarak işlenmesi gerektiği görülecektir.

Yeniden Çeviri

Önceden çevirisi yapılan bir eserin aynı dile ikinci ve sonradan yapılan çevirileri yeniden çeviri olarak adlandırılır. Bir eserin yeniden çevrilmesinin farklı gerekçeleri olabilir. Özellikle klasik yazınsal metinlerin yeniden çevirileri yapılır. Klasik eserler yayınevleri için getirisi olan bir yatırım olarak görülür. Çünkü bu eserlerin her zaman okuru vardır. Üstelik yeniden çeviriler bir esere ilgiyi daha da artırabilir. Bir eserin farklı çevirilerinin bulunması okur için bir zenginliktir. Böylece her okur kendi ilgi alanı, beğeni ve düzeyine göre seçme fırsatını bulur (Gürçağlar, 2008, s.234). Yeniden çeviri yapılması yalnızca yayınevinin ticari hedeflerine bağlanamaz. Çeviribilim alanındaki gelişmeler, farklı yaklaşımlar ve yeni kuramlara göre bir eserin yeniden çevirisi yapılabilir. Bazı durumlarda çevirmenler de daha önce çevirdikleri bir eseri yeniden ve farklı bir açıdan ele alarak çevirmek isteyebilir. Parlak'ın (2023, s.19) belirttiği gibi, her çeviri yeni bir okuma deneyimidir. Bir kaynak metni, yeni bir okuma deneyimi ile gözden geçirdiğini iddia eden herkes, daha önce çevrilmiş bir metni yeniden çevirebilir ve okuma deneyimini başkalarıyla paylaşabilir. Kafka'nın "die Verwandlung" eseri Türkçeye sırasıyla Vedat Günyol, Arif Gelen ve Kamuran Şipal tarafından önce "Değişim" adıyla çevrilmişti. Aynı eseri "Dönüşüm" adıyla yeniden çeviren Ahmet Cemal kitabın girişinde şöyle bir açıklama yapıyor: "Uğraşına tam anlamıyla gönül vermiş bir çevirmen, yabancı dilde okuduğu bir yazara ve yaratısına bir kez vurulmayagörsün, ondan sonra

o yazarı bir de kendi anlatmak, o çevirmen için tam bir tutkuya dönüşür. Bu tutku bir kez yerleşti mi çevirmenin içine, artık yapıt daha önce çevrilmiş veya çevrilmemiş farketmez. Önemli olan nokta, o çevirmende kendi yorumunu ve söyleyişini aktarma tutkusunun doğmuş olmasıdır" (Cemal, 1986, s.7). Görüldüğü gibi yeniden çeviri yalnızca eski sözcüklerin yerine yenilerini yazmak amacını taşımayan çok boyutlu bir kavramdır.

Yeniden çeviri hipotezinin kavramsal çerçevesi Paul Bensimon (1990) ve Antoine Berman'ın (1990) çalışmalarına dayanır. Bensimon bir eserin ilk çevirileri ile sonraki çevirileri arasında önemli farklar olduğu düşüncesini ortaya atar. İlk çevirilerin yabancılığı azaltma ve yerleştirme stratejileri ile kaynak metnin farklılıklarını silme eğilimi gösterdiklerini saptar. Bu çevirilerin kaynak ve erek kültür arasında bağlantı kurmaya çalıştıklarını belirtir. Ona göre ilk çeviriler yabancı yapıtların yerleştirilmeleridir. Daha sonraki çeviriler ise erek kültüre önceden bir giriş sağlanmış olduğundan, kaynak metnin kültürel, dilsel ve biçimsel özelliklerini daha çok yansıtmaya eğilimi gösterirler (Bensimon 1990: ix, aktaran: Taş, 2015, s.389). Ancak böyle bir önermenin doğruluğu tartışmalıdır. Eski çevirilerin hepsinin erek kültür odaklı, yeni çevirilerin ise tamamen kaynak dil odaklı bir yaklaşım sergilediklerini iddia etmek zordur. Turan (2019, s.87) çalışmada bu savın bütün yeniden çeviriler için geçerli olamayacağını göstermiştir. Berman'a (1990) göre çeviri eyleminin doğası gereği yeniden çeviriler gereklidir. Çünkü kaynak metinler hiç değişmez, eskimez ve hep genç kalırlar. Çeviriler ise erek kültür ve dildeki değişimlerin etkisiyle eskir ve yaşlanırlar. Bu nedenle yeniden üretilmek zorunda kalırlar.

Dil değişimi ile yeniden çeviri arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir. Erek dil okurunun çeviri eseri anlayabilmesi, içinde yaşadığı dönemin dil kullanımına uygun olarak aktarılıp aktarılmadığına bağlıdır. Belirli bir zaman diliminde yazılan kaynak metin o dönemin dilsel özelliklerini içeren durağan bir metindir. Bu metnin erek dile aktarılması sonucunda ortaya çıkan çevirisi ise devingendir. Aynı kaynak eserin çeviri amacına, çevirmen tercihi, aktarım zamanına, yayınevine, çeviri yaklaşımı ve yöntemine göre farklı özellikte yeniden çevirileri üretilebilir. Yeniden çeviri ile ilgili alan çalışmalarında genellikle betimleyici çeviribilim yaklaşımı benimsenmektedir. Betimleyici çalışmalar çevirileri karşılaştırma esasına dayanır (Tourey, 1985, s. 20, aktaran: Koller, 2011, s. 209). Çevirilerin benzerlik ve farklılıkları incelenir. Bir çevirinin yapıldığı dönem, o dönemde geçerli olan dilsel ve kültürel normlar üzerine gözlemler yapılır. Normlar sosyo-kültürel özelliklidir. Belirli bir kültürde kabul gören değerler olarak görülebilir. Çevirmen bu normları dikkate almak durumundadır. Çevirmen kararlarına yön veren bu normlar kültüre ve zamana göre değişkenlik gösterir. Bu karşılaştırmalarda bir kaynak eserin ilk çevirisi ile sonraki çevirilerinde farklı özelliklerin incelenmesi amaçlanır.

Bu bağlamda Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı eserinin Türkçeye 1955 yılında Vedat Günyol tarafından yapılan ilk çevirisi ile 2016 yılında Aslı Candaş Schaeferdieck tarafından yapılan yeniden çevirisinin betimsel çeviribilim kapsamında karşılaştırılması araştırmaya değer görülmektedir. Araştırma için seçilen yazar, doksan kitabıyla Almancadan Türkçeye en çok çevirisi yapılan yazardır (Öncü, 2018, s.254). Kafka'nın bu eseri Türkiye'de en çok çevirisi yapılan ve okunan eserlerden biridir. Pek çok çevirmen tarafından Türkçeye aktarılacak yirminin üzerinde yayınevinde defalarca yayınlanmıştır (İlkılıç, 2019, s.19). Kaynak metin aynı olmasına karşın altmış yıl öncesinde ve sonrasında yapılan Türkçe çevirilerinde dil değişiminin etkisi var mıdır? Yeniden çeviride değişen yalnızca eski sözcük ve yapılar mıdır? Hangi çeviri yöntemleri izlenmiştir? Yeniden çeviriyi ilk çeviriden ayıran özellikler nelerdir? Bu sorulara yanıt bulunması çalışmanın temel amacıdır. Her iki çevirinin de yetkin ve başarılı çalışmalar olduğu konusunda şüphe yoktur. Çalışmanın çıkış noktası çeviri eleştirisi olmayıp, dil değişiminin yeniden çeviriye yansımalarını incelemektir. Çevirmenlerin sözcük ve dil

kullanımında yaptığı tercihler ve aldığı kararların erek dil ve kültür değişimi ile ilişkisi değerlendirilecektir.

Dil Değişiminin Çeviriye Yansıması

Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" eserinin Türkçede ilk çevirisi ile yeniden çevirisi karşılaştırıldığında, aralarında önemli farklılıklar olduğu görülür. Benzerlik ve farklılıkları birçok yönden ele almak ve değerlendirmek mümkündür. Bu çalışmada erek dildeki değişimin yeniden çeviriye olası etkileri konu edilecektir. Çalışmamızda aynı kaynak eserin iki farklı çevirisi karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmadan elde edilen verilerin düzenli bir örüntü oluşturan özellikleri aşağıdaki başlıklarda incelenebilir:

Yazım Kurallarında Değişim

Die Verwandlung adlı eserin Vedat Günyol tarafından yapılan ilk çevirisi ve Aslı Candaş Schaeferdiek tarafından yapılan yeniden çevirisi betimsel çeviribilim yaklaşımıyla incelendiğinde, Türkçe yazım kurallarındaki değişimin izleri hemen göze çarpar. İlk çevirinin yapıldığı yıllarda geçerli olan yazım kuralları günümüzde önemli ölçüde değişime uğramıştır. Türkçedeki bu değişiklik nedeniyle ilk çevirinin günümüz okuru için eskidiği ve anlaşılmasının zorlaştığı söylenebilir. Yazım kurallarındaki değişimin çeviriye yansıması aşağıdaki örneklerde açıkça görülmektedir.

Masterlara Gelen Eklerde Ünsüz Değişimi: ğ'den y'ye

1. Örnek

(KM³) Er war entschlossen, bis zur Schwester vorzudringen, sie am Rock zu zupfen und ihr dadurch anzudeuten, sie möge doch mit ihrer Violine in sein Zimmer kommen. (s.64)

(İÇ⁴) Kız kardeşine kadar ilerlemeğe ve eteğini çekmeğe karar verdi: istiyordu ki Grete kendisiyle birlikte odasına gelsin. (s.41)

(YÇ⁵) Kız kardeşinin yanına gidip eteğinden çekerek, kemaniyla odasına gelmesini ima etmeye karardı. (s.87)

2. Örnek

(KM) Mit welcher Kraft er sich auch auf die rechte Seite warf, immer wieder schaukelte er in die Rückenlage zurück. (s.6)

(İÇ) Davranıp şöyle bir yan dönmeğe çalıştıysa da, her defasında, sallandı sallandı, arkası üstü düştü. (s.3)

(YÇ) Sağa dönmek için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, her defasında gerisin geri sırtüstü yuvarlandı. (s.8)

3. Örnek

(KM) Es klangt, wie wenn der Wind saust, und nun sah er ihn auch, wie er, der der Nächste an der Türe war, die Hand gegen den offenen Mund drückte und langsam zurückwich. (s.20)

³ KM: Kaynak metin

⁴ İÇ: İlk çeviri

⁵ YÇ: Yeniden çeviri

(İÇ) Bu rüzgar uğultusunu andıran müdürün sesiydi. Müdür kapıya çok yakın duruyordu. Elini bir karış açık kalan ağzına götürdü. Sonra yavaş yavaş gerilemeğe başladı. (s.13)

(YÇ) Rüzgar uğuldamıştı sanki. Gregor, kapıya en yakın duran, eliyle açık ağzını kapatmış, görünmez ve gittikçe şiddeti artan bir güç tarafından itiliyormuşçasına ağır ağır geri giden temsilciyi gördü. (s.28)

4. Örnek

(KM) Gerade an diesem Abend –Gregor erinnerte sich nicht, während der ganzen Zeit die Violine gehört zu haben- ertönte sie von der Küche her. (s.62)

(İÇ) Kiracılar eve yerleşti yerleşeli kız kardeşinin keman çaldığını pek hatırlamıyordu. Ama bu akşam mutfaktan keman sesi gelmeğe başladı. (s.40)

(YÇ) İşte tam o akşam –Gregor ne kadar uzun zamandır keman çalındığını hatırlamıyordu- mutfaktan keman sesi duyuldu. (s.84)

1 ve 4 arası örnekler incelendiğinde eserin ilk çevirisinde “ilerlemeğe, çekmeğe, dönmeğe, gerilemeğe, gelmeğe” biçiminde yazılan sözcükleri görüyoruz. Yani fiil mastarına sesli harflerden biri eklendiğinde araya ğ ünsüzü getirilmiştir. İlk çevirinin yapıldığı dönemde geçerli olan bu yazım kuralı, günümüzde değişerek geçerliliğini yitirmiş olup, artık y ünsüzü kullanıma girmiştir. Bu nedenle ilk çevirinin yazım biçimi günümüz okuru için yadırgatıcı bulunabilir. Türk Dil Kurumu'nun yazım kuralları ile ilgili açıklamasında mastarlara gelen eklerin yazılışı şöyle belirlenmiştir: *-me, -ma* ile biten mastarlardan sonra *-a, -e, -i, -i* eklerinden biri geldiğinde araya *y* koruyucu ünsüzü girer: *çalışma-y-a, gelme-y-e, dönme-y-e, okuma-y-a vb.*

Olumsuzluk Eki Yazımında Değişim

5. Örnek

(KM) Aus diesem Grunde waren viele Dinge überflüssig geworden, die zwar nicht verkäuflich waren, die man aber nicht wegwerfen wollte. (s.60)

(İÇ) Atılamıyan, satılamıyan bu eşyalar bir bir Gregor'un odasının yolunu tuttular. (s.39)

(YÇ) Bu nedenle satılacak gibi olmayan ama ailenin atmaya da kıyamadığı bir sürü ıvır zıvır eşya işe yaramaz hale gelmişti. Bütün bu eşyalar Gregor'un odasına kondular. (s.82)

6. Örnek

(KM) Nun hatte aber Gregor noch gar keine Übung im Rückwärtsgehen, es ging wirklich sehr langsam. (s.26)

(İÇ) Henüz gerisin geriye gitmesini beceremiyen Gregor'sa ağır ağır geriliyordu. (s.32)

(YÇ) Ancak Gregor geri geri gitmeyi henüz öğrenememişti; gerçekten çok yavaş gidebiliyordu. (s.35)

7. Örnek

(KM) Er wollte sie nicht mehr aus seinem Zimmer lassen. (s.64)

(İÇ) Artık Grete'yi odasından dışarıya salmıyacaktı. (s.41)

(YÇ) Kız kardeşi bundan böyle yanından ayrılmayacaktı. (s.87)

5 ve 7 arası örnekler incelendiğinde ilk çevirilerde “atılamıyan, satılamıyan, beceremiyen, salmıyacaktı” biçimlerinde eylem köklerine eklenen “-me, -ma” olumsuzluk eklerinin inceltildiği görülüyor. Türk Dil Kurumu’nun yeni yazım kurallarında ünlü daralması ve fiil çekimiyle ilgili yazılışlar şöyle belirtiliyor: Türkçede -e, -a ile biten fiillerin şimdiki zaman çekiminde, söyleyişte de yazımda da -a ünlüsü -ı, -u; -e ünlüsü -i, -ü olur. Örnek: başlıyor, oynuyor, gelmiyor vb. Ayrıca birden çok heceli ve -a, -e ünlüleri ile biten fiiller, ünlüyle başlayan ek aldıklarında bu fiillerdeki -a, -e ünlülerinde söyleyişte yaygın bir daralma (-ı ve -i’ye dönme) görülür. Ancak söyleyişteki -ı, -i ünlüleri yazıya geçirilmez. Örnek: başlayan, atlayalım, gelmeyen, gitmeyerek, izlemeyen vb. İlk çeviride kullanılan yazım biçimlerinin söyleyişteki daralmanın yazıya da geçirilmesi sonucunda ortaya çıktığı anlaşıyor. Yukarıdaki örneklerde geçen fiil çekimlerinin yazılı biçimleri günümüzde “atılamayan, satılamayan, beceremeyen, salmayacaktı” biçiminde uygulanmaktadır.

Ünlü Daralması Yazımında Değişim

8. Örnek

(KM) Werden Sie alles wahrheitsgetreu berichten? (s.22)

(İÇ) Gördüklerinizi bir bir söyleyeceksiniz, değil mi? (s.14)

(YÇ) Her şeyi olduğu gibi anlatacak mısınız? (s.30)

9. Örnek

(KM) Die Schwester aber sollte nicht gezwungen, sondern freiwillig bei ihm bleiben. (s.65)

(İÇ) Ama kız kardeşini odada kalmaya zorlayacak değildi. Grete isterse gönül rızasıyla kalacaktı. (s.42)

(YÇ) Fakat kız kardeşini içeri gelmesi için zorlamayacaktı, o kendi rızasıyla yanında kalmalıydı. (s.87)

10. Örnek

(KM) Sie sollte neben ihm auf dem Kanapee sitzen, das Ohr zu ihm herunterneigen. (s.64)

(İÇ) Kanapeye yanı başına oturacak ve nihayet kendini dinliyecekti. (s.42)

(YÇ) Kız kardeşi onun yanında kanepede oturmalı, kulağını ona yanaştırmalıydı. (s.87)

8 ve 10 arası örneklerde “söyliyeceksiniz, zorlayacak, dinliyecekti” biçiminde fiil çekimlerini görüyoruz. Bu çekimlerde ünlü daralması uygulanmıştır. Konuşma dilinde uygulanan bu çekim biçimlerinin yazıya aktarılması önceki zamanlarda görülen ve geçerli olan bir uygulamadır. Ancak günümüzde yazım kuralları bu konuyu şöyle bir kurala bağlamış durumda: -a / -e, -acak / -ecek, -ayım / -eyim, -alım / -elim, -an / -en vb. eklerden önce gelen ünlü veya ekin geniş ünlüsü söyleyişe bakılmaksızın -a, -e ile yazılır. *Söyliyeceksiniz, zorlayacak, dinliyecekti* gibi.

Yazım kuralları bakımından kaynak metnin ilk ve yeniden çevirisinin karşılaştırmasında fiil çekimlerine gelen ekler, ünlü daralması, söyleyiş ve yazım arasındaki ayrım gibi bazı farklar saptanmıştır. İlk çeviride kullanılan yazım kuralları aradan geçen yıllar içinde değiştirildiği için,

yeniden çeviride güncel yazım kuralları uygulanmıştır. İlk çeviride uygulanan yazım biçimi günümüz okuru için yadırgatıcı olabilir, ancak önemli bir anlama sorununa yol açacağı iddia edilemez. Yalnızca çevirinin erek dildeki yazım kurallarına göre eskidiği ve yeni yazım kurallarına göre güncellenmesi gerektiği söylenebilir. Erek dilde yaşanan böyle bir değişim yeniden çevirinin gerekçelerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Sözcük Kullanımında Değişim

Die Verwandlung adlı eserin ilk ve yeniden çevirisi sözcük kullanımı açısından karşılaştırıldığında önce başlık dikkat çekiyor. Bu eser Türkçeye ilk olarak "Değişim" adıyla çevrilmiş, sonraki yıllarda yapılan yeniden çevirileri ise "Dönüşüm" adını almıştır. Her iki isim de farklı çevirmenler ve yayınevleri tarafından kullanılmıştır. Eseri Türkçeye ilk kez "Dönüşüm" adıyla çeviren Ahmet Cemal şu açıklamayı yapar: "Almancada *Die Verwandlung* bir değişimden çok daha köktenci bir olguyu, tümüyle değişip başkalaşmayı dile getiren bir sözcüktür; burada gerçekleşen bir değişim değil, ama bir dönüşümdür" (Cemal 1986:9). Sözcük kullanımı çok boyutlu bir konudur. Çeviri metnindeki sözcük kullanımı, dilbilgisel, anlamsal, biçimsel, edimsel vb. gibi farklı açılardan ele alınabilir. Bu çalışmanın odak noktası çevirmenlerin bireysel sözcük tercihleri değildir. Türkçe söz varlığındaki gelişme ve değişimin çeviriye olası yansıması incelenmektedir. Bu nedenle kaynak metindeki aynı sözcüğün Türkçede eski ve yeni karşılıkları konu edilmiştir. Kaynak metindeki aynı sözcüğün ilk çeviride kullanılan eşdeğeri yeniden çeviride değiştirilmiştir. Çoğunlukla Arapça ve Farsçadan dilimize giren bu ödünçleme sözcüklerin eskimeye ve günlük kullanımdan düşmeye başladığı söylenebilir. Dönüşüm adlı yeniden çeviride dil değişimi açık biçimde görülmektedir. Sözcük düzeyinde değişimi aşağıdaki örneklerde inceleyelim.

11. Örnek

(KM) Nun ließ er sich gegen die Rückenlehne eines nahen **Stuhles** fallen, an deren Rändern er sich mit seinen Beinchen festhielt. (s.18)

(İÇ) Hemen yanı başındaki bir **iskemle**ye yapıştı, o bir sürü ayaklarıyla üstüne tırmandı. (s.11)

(YÇ) Derken yakındaki **sandalyenin** arkılığına dayandı, küçük ayaklarıyla sandalyenin kenarına sıkıca tutundu. (s.25)

12. Örnek

(KM) Und fiel sie dem ihr entgeneilenden Vater in die Arme.(s.25)

(İÇ) Ve kendini imdadına **seğirten** kocasının kollarına attı. (s.16)

(YÇ) Ve kendisine doğru **koşan** kocasının kollarına yığıldı. (s.34)

13. Örnek

(KM) Ich spreche hier im Namen Ihrer Eltern und Ihres Chefs und bitte Sie ganz ernsthaft um eine augenblickliche, deutliche **Erklärung**. (s.16)

(İÇ) Burada ananızın babanızın adına ve müdürünüzün namına sizden rica ediyorum: Hemen şu anda **izahat** verin, bizleri tatmin edin bakayım. (s.10)

(YÇ) Size anne ve babanızın ve patronunuzun adına sesleniyorum burada, sizden kısa ve net bir **açıklama** yapmanızı ciddiyetle rica ediyorum. (s.22)

14. Örnek

(KM) Es klopfte vorsichtig an die Tür am Kopfende seines **Bettes**. (s.8)

(İÇ) **Karyolasının** baş ucundaki kapıya hafif hafif vuruldu. (s.5)

(YÇ) **Yatağının** başucundaki kapıya dikkatlice vuruldu. (s.11)

15. Örnek

(KM) Warum war nur Gregor dazu verurteilt, bei einer **Firma** zu dienen, wo man bei der kleinsten Versäumnis gleich den größten Verdacht fasste?" (s.13)

(İÇ) Şu Gregor'un ne günahı vardı da, memurların en ufak bir ihmali karşısında daima en kötü şeyler düşünülen bir **müessesede** çalışmaya mahkum olmuştu?" (s.8)

(YÇ) Neden sadece Gregor en ufak bir gecikmesinden bile kuşkuya kapılan bir **şirkette** çalışmaya mahkum edilmişti acaba?" (s.18)

16. Örnek

(KM) Man hat eben keine besondere Veranlassung, dieses **Vorurteil** besser zu durchdenken. (s.22)

(İÇ) Bugünkü durumun o **yanlış görüşü** pek düzeltemeyeceğini de biliyorum. (s.14)

(YÇ) Bu **önyargı** nereden gelir, kimse düşünmeye fırsat bulamaz. (s.31)

İki çeviri arasında sözcük kullanımındaki farkı gösteren bu örnekler, Türkçenin söz varlığında altmış yıllık süreç içindeki gelişmelerin bir belgesi niteliğindedir. İlk çeviride kullanılan bazı sözcüklerin bugün kullanımdan tamamen düştüğü, diğer bazılarının ise ancak orta yaşın üstündekiler tarafından anlaşılabilirliği değerlendirilmektedir. Örneğin “seğirtmek” eylemi Güncel Türkçe Sözlükte “sıçrayarak yakın bir yere doğru koşmak” olarak yer alan, fakat yalnızca eski yazınsal eserlerde karşılaşılan bir sözcüktür. Buna karşın “iskemle, izahat, karyola, müessese” sözcüklerini günlük iletişimde kullanan bir yaş grubundan söz edilebilir. Demek ki sözcüklerin eskime ve kullanımdan düşme süreçleri farklılık göstermektedir. İki çeviri arasında sözcük düzeyinde en ilginç bulgu ise 16. Örnekteki Almanca “Vorurteil” sözcüğünün Türkçe eşdeğerini gösterme olmuştur. İlk çeviride “yanlış görüş” olarak verilen bu kavram, yeniden çeviride “önyargı” olarak değiştirilmiştir. Bu ilginç örnek Türkçenin söz varlığındaki gelişimin de bir göstergesidir. İlk çevirinin yapıldığı yıllarda Türkçede “önyargı” sözcüğünün bulunmaması, önemli bir çeviri güçlüğüne neden olmuştur. Çevirmen bu güçlüğü aşmada uygun bir strateji izleyerek, erek dilde uyarlama yapmış ve yakın anlamı verebilecek bir kavram kullanmayı tercih etmiştir. Öyle anlaşıyor ki ilk çevirinin yapıldığı dönemde “peşin hüküm” gibi bir kavram da kullanımda değildi. Çevirilerin karşılaştırıldığı bu çalışma bize erek dilin söz varlığındaki değişimi göstermesinin yanında, dilin gelişimi sürecinde yeni sözcük yapımının kaçınılmaz olduğunu da kanıtlamış oluyor. Kaynak dilde bulunan bir sözcüğün erek dilde eşdeğerinin olmaması çevirmen için çözümü kolay olmayan bir sorundur. Bu nedenle ilk çeviride kullanılan “yanlış görüş” ifadesi o zamandaki söz varlığı kapsamında değerlendirilmek zorundadır. Bu örnek çevirilerin zamana bağımlılığı ve yenilenme zorunluluğunun da ilginç bir kanıtıdır.

Bu çalışma kapsamında incelenen çevirilerde Türkçenin sözcük kullanımında yaşanan değişimini gösteren çok fazla sözcük saptanmıştır. Değişim bağlamında bazı sözcüklerin tamamen kullanımdan düştüğü, diğer bazılarının ise seyrek de olsa kullanılmaya devam ettiği söylenebilir. Burada bütün sözcüklere yer vermek çalışmanın amacı ve kapsamını aşacaktır. Bu

nedenle seçilen şu örneklerin dil değişiminin çeviriye yansımaları göstermede yeterli olacağı düşünülebilir:

Tablo 1.

Sözcük Düzeyinde Değişim Örnekleri

Kaynak Dil	İlk Çeviri	Yeniden Çeviri
Der kleine Beamte	müstahdem	hizmetli
Zeit	vakit	zaman
Fort und fort	habire	sürekli
Schüssel	et sahanı	çukur tabak
Geschäft	yazıhane	büro
Im Augenblick	lahzada	çabucak
Aber	gelgelelim	fakat
Guten Morgen	Sabah şerifler hayrolsun	günaydın
Nutzlos	pisipisine	boş yere
Kaffeekanne	kahve ibriği	kahvelik
Mindestens	bari	en azından
Bogenförmig	kümbet	kubbemsi
Reisender	Ticaret evinin gezici memuru	pazarlamacı
Vorurteil	yanlış görüş	önyargı
Vorsichtig	ihtiyatla	dikkatle
Wort	kelime	sözcük
Besorgnisse erregen	velveleye vermek	endişe yaratmak

Çeviri Yönteminde Farklılık

Die Verwandlung adlı eserin Türkçede ilk çevirisi ve yeniden çevirisi incelendiğinde aralarında önemli farklar olduğu görülüyor. Bu farklar kullanılan dil ve biçim özellikleri, kaynak metinden uzaklaşma ya da bağlı kalma, eşdeğerlik ölçütleri, ekleme çıkarma yapma gibi sıralanabilir. Bütün bu özellikler izlenen çeviri yönteminin bir sonucudur. İzlenen çeviri yöntemi erek dil okurunu doğrudan etkiler. Eğer çevirmen yerlileştirici bir yöntem izlerse, kaynak metnin dilsel ve biçimsel özelliklerine bağlılık kaygısı taşımaz, serbest bir çeviri yapar. Esere sanki erek dilde yazılmış duygusu verir. Çeviri okuru bu eserin yabancı bir dil ve kültür ortamında yazıldığını anlayamaz. Yukarıda değinildiği gibi ilk çevirilerin genelde böyle bir yöntemle yapıldığına ilişkin varsayımlar ileri sürülmektedir. Bundan farklı olarak çevirmen yabancılaştırıcı bir yöntem izlerse, kaynak metne eşdeğerliği daha önemli görür. Mümkün olduğunca kaynak metne bağlı kalmaya, dilsel ve kültürel özelliklerini korumaya özen gösterir. Böylece metni kendisi üretmek yerine, kaynak metin yazarının eserini erek dile aktarma görevini üstlenmiş olur. İki farklı çeviri yönteminin genel olarak bu özelliklerinden söz

edilebilir. Ele aldığımız çevirileri bu yaklaşımla karşılaştırarak hangi çeviri yöntemini izlediklerini anlayabiliriz. Önce aşağıdaki örneklere göz atalım:

17. Örnek

(KM) “Herr Samsa” rief nun der Prokurist mit erhobener Stimme, “was ist denn los? Sie verbarrikadieren sich da in Ihrem Zimmer, antworten bloß mit Ja und Nein, machen Ihren Eltern schwere, unnötige Sorgen und versäumen – dies nur nebenbei erwähnt – Ihre geschäftlichen Pflichten in einer eigentlich unerhörten Weise. (s.16)

(İÇ) Şimdi de müdür, adeta gırtlakını yırtarcasına “Bay Samsa, ne var? ne oluyor kuzum? Odanıza sımsıkı kapanmışsınız, sorulanlara ne evet diyorsunuz ne hayır. Boş yere ananızı, babanızı üzüyorsunuz. Üstelik bir de mesleki görevinizi ihmal ediyorsunuz. Evet, hem de görülmedik bir şekilde.....” (s.10)

(YÇ) “Bay Samsa” diye sesini biraz daha yükselterek seslendi şirket temsilcisi. “Ne oluyor? Kendinizi odanıza kapatmışsınız, evet ya da hayırdan başka yanıt vermiyorsunuz, anne ve babanızı ağır ve yersiz endişelere sokuyorsunuz ev – şimdi yeri değil ama – işinize olan sorumluluğunuzu hiç olmadık bir şekilde ihmal ediyorsunuz.....” (s.22)

18. Örnek

(KM) Ich staune, ich staune. Ich glaube Sie als einen ruhigen, vernünftigen Menschen zu kennen, und nun scheinen Sie plötzlich anfangen zu wollen, mit sonderbaren Launen zu paradieren. (s.16)

(İÇ) Doğrusu hayretler içindeyim. Ben sizi, sessiz, akıllı başında bir insan sanırdım. Sizse şimdi kalkmış bir takım acaiplikler yapıyor, dünya alemi hayretler içinde bırakıyorsunuz. (s.10)

(YÇ) Doğrusu hayretler içindeyim, hayretler. Sizi sakın, akılcı biri olarak biliyordum, fakat şimdi, hiç olmadık davranışlar sergiliyorsunuz. (s.22)

19. Örnek

(KM) “Ach Gott”, dachte er, “was für einen anstrengenden Beruf habe ich gewählt! Tagaus, tagein auf der Reise. Die geschäftlichen Aufregungen sind viel größer als im eigentlichen Geschäft zu Hause, und außerdem ist mir noch diese Plage des Reisens auferlegt, .. (s.6)

(İÇ) “Hay Allahım! dedi içinden, ne biçim meslek seçmişim. Tanrının günü ha babam dolaş dur! Yazıhane hayatına taş çıkaracak bir sürü dert. Haydi şu ticaret işi neyse ama, şu gezi belası çekilmiyor. (s.4)

(YÇ) “Ah Tanrım” dedi içinden, “ne kadar da güç bir meslek seçmişim! Her gün yollardayım. İşim bürodakinden çok daha yorucu, bunun üstüne bir de yolculuğun çilesi (s.8)

20. Örnek

(KM) “Nun” sagte Herr Samsa “jetzt können wir Gott danken”. Er bekreuzte sich, und die drei Frauen folgten seinem Beispiel. (s.72)

(İÇ) Bay Samsa "Eh artık Allaha şükredebiliriz" dedi. (s.47)

(YÇ) "Şimdi" dedi Bay Samsa, "Tanrıya şükredebiliriz artık." Haç çıkardı, üç kadın da ona uydu. (s.97)

İlk çeviriyi okurken dil kullanımı ve kültürü bakımından hiç yabancılık çekilmiyor. Kaynak dili bilmeyen ve orijinal eseri okumayan birisi ilk çeviriden keyif alabilir. Çevirmen yaptığı işlemlerle yabancı dildeki eseri yerlileştirmiştir. Ancak bunu sağlamak için serbest bir çeviri anlayışı izlemiş, çeviri eşdeğerliği bakımından kaynak metnin birçok özelliğini göz ardı etmiştir. Günlük dile özgü sözcük tercihi, ekleme ve çıkarmalar yapma, biçemden uzaklaşma gibi uygulamalar çeviri eşdeğerliğinin öncelik taşımadığını göstermektedir. Yukarıdaki örneklerde kaynak metinde bulunmayan "ne oluyor kuzum?", "dünya alemi hayretler içinde bırakıyorsunuz", "ne günahı vardı da" ifadelerinin eklenmesi, "ananızı, babanızı", "ne biçim", "Hay Allahım", "ha babam dolaş dur", "yazıhane hayatına taş çıkaracak bir sürü dert", gibi dil kullanım tercihleri, "- dies nur nebenbei erwähnt -", "er bekreuzte sich, und die drei Frauen folgten seinem Beispiel" ifadelerinin kaynak metinde bulunmasına karşın çeviride çıkarılması gibi işlemler yapıldığını görüyoruz. İlk çevirideki bütün bu uygulamalar izlenen yerlileştirme yöntemine bağlanabilir. Buna karşın yeniden çeviride kaynak metnin dilsel ve biçemsel özellikleri korunmuş, çeviri eşdeğerliği her yönüyle sağlanmaya çalışılmıştır. Yeniden çeviride izlenen yabancılaştırıcı çeviri yöntemiyle kaynak eserin dilsel ve kültürel özelliklerinin değiştirilmeden erek dil okuruna aktarıldığı söylenebilir. Kuramsal açıdan bakıldığında çevirmenin hangi yöntemi izleyeceği birçok etmene bağlıdır. Metin türü, çevirinin kim için, ne zaman, ne amaçla yapıldığı gibi etmenler önemli rol oynarlar. Bu bağlamda, incelenen çevirilerin her ikisinde de göreceli olarak uygun çeviri yönteminin başarıyla yürütüldüğü kabul edilebilir.

Sonuç

Dil değişiminin çeviriye olası etkilerinin konu edildiği bu çalışmada, Franz Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı eserinin Türkçeye yapılan ilk çevirisi ile altmış yıl sonra yapılan yeniden çevirisi betimsel çeviribilim kapsamında karşılaştırılmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

Kaynak metnin ilk çevirisi ile yeniden çevirisi arasında önemli farklar olduğu görülmüştür. Bu farklar, erek dilin yazım kurallarında ve söz varlığında değişim ile izlenen çeviri yöntemleri açısından incelenmiştir. İnceleme verilerine göre Türkçenin yazım kurallarında yapılan değişiklikler ilk çevirinin eskimesine neden olmuş, çeviri okuru için yadırgatıcı olmasını sağlamıştır. Yazım kurallarındaki değişim fiil çekimlerine gelen ekler, ünlü daralması, söyleyiş ve yazım arasındaki ayrım gibi dilbilgisel düzeyde saptanmıştır. Bu durum kaynak metnin yeniden çevirisi için gerekçelerden birisi olarak değerlendirilebilir.

Türkçe söz varlığındaki gelişme ve değişimin çeviriye olası yansıması incelendiğinde, Türkçenin sözcük kullanımında altmış yıllık süre içinde yaşanan değişimini gösteren çok fazla sözcük saptanmıştır. Kaynak dildeki bir kavram için ilk çeviride kullanılan birçok sözcük, yeniden çeviride değiştirilmiştir. Çoğunlukla Arapça ve Farsçadan dilimize giren bu ödünçleme sözcüklerin eskimeye ve günlük kullanımdan düşmeye başlayan sözcükler olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın bulguları yalnızca sözcük değişimiyle sınırlı kalmayıp, ilk çeviride sözvarlığında bulunmayan, bu nedenle yeni olarak adlandırılacak sözcükleri de ortaya çıkarmıştır. İki çeviri arasında sözcük kullanımındaki farkı gösteren bu örnekler, Türkçenin söz varlığında yaşanan gelişmelerin bir belgesi niteliğindedir.

İzlenen çeviri yöntemi açısından yapılan karşılaştırmada, ilk çeviri ile yeniden çeviri arasındaki farkların yalnızca yazım kuralları ya da sözcüklerin değişimine bağlanamayacağı değerlendirilmesi yapılmıştır. Gerek kaynak metin ile kurulan eşdeğerlik anlayışı, gerekse içeriği erek dilde ifade etme biçimleri ilk ve yeniden çeviriyi birbirinden ayırıyor. Elbette ki yazım kurallarındaki değişim yeniden çeviride uygulanmıştır. Ancak yeniden çevirinin ilk çevirideki dilin değişimine odaklı yapılmış olduğu iddia edilemez. Bunun yerine kaynak metni yeni bir anlayışla erek okura aktardığı söylenebilir.

Sonuç olarak, incelediğimiz kaynak eserin ilk ve yeniden çevirisi arasında önemli farklar saptanmıştır. Yeniden çeviri gerek kullanılan güncel dil tercihi, gerekse çeviride eşdeğerlik anlayışı bakımından ilk çeviriden ayrılmaktadır. Bu yönüyle yeniden çevirinin yeniden basım olmadığı kanıtlanmaktadır. Çeviri ve dil değişimi ilişkisi açısından bakıldığında erek dildeki değişimin çeviriye yansması açık biçimde görülmektedir. Ancak yeniden çeviriyi yalnızca eskiyen sözcüklerin değiştirilmesi olarak görmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Yeniden çeviri kaynak eserin farklı bir yaklaşımla erek dil okuruna kazandırılmasıdır. Eserin ilk çevirisinde yerlileştirme yöntemi izlenmiştir. Bu yöntemde çevirmenin, kaynak metnin sözdiziminden uzaklaşma; cümleyi bölme, ekleme ve çıkarmalar yapma, kaynak kültür öğelerini yerlileştirme gibi işlemlerle eserin çeviri olmadığı, sanki erek dilde üretilmiş olduğu duygusunu vermeyi amaçladığı görülmektedir. Buna karşın yeniden çeviride kaynak esere biçim ve içerik eşdeğerliğinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Çevirmen burada yabancılaştırma yöntemi izlemiş ve metnin hem dilsel hem de kültürel öğelerinden uzaklaşmamaya özen göstermiştir. Bu karşılaştırmada ilk çevirinin kaynak eseri okura getirdiği, yeniden çevirinin ise okuru kaynak esere götürdüğü söylenebilir.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı*. İnkılap
- Bensimon, P. (1990). "Présentation". *Palimpsestes*. c. 13. s. 4: ix–xiii.
- Berman, A. (1990). "La retraduction comme espace de traduction". *Palimpsestes*. c. 13. s. 4: 1-7.
- Cengiz-Parlak, B. (2020). Yeniden Çeviri Hipotezi Bağlamında Çeviri İntihali. *Istanbul University Journal of Translation Studies* 12, 17-28.
- Erdoğan, E. (2022). Der linguistische Gebrauch von Ellipsen gestern und heute: Am Beispiel des Nachrichtenmagazins Der Spiegel. *Diyalog* 2, 236-248
- Frey, H.-J. (1997): "Übersetzung und Sprachtheorie bei Humboldt", *Übersetzung und Dekonstruktion*, Yay. Haz. Alfred Hirsch, Suhrkamp: Frankfurt a. Main, s. 37-63.
- İlkılıç, S. (2019). Franz Kafka'nın Türkiye'de Alınlanması. *Diyalog* 1, 14-33
- Janich, N. (2011). Sprachplanung. *Angewandte Linguistik* (Hrsg. Karlfried Knapp et al). UTB, 537-562
- Kafka, F. (2005). *Die Verwandlung*. Anaconda Verlag
- Kafka, F. (1965). *Değişim* (Çev. Vedat Günyol). (3. Baskı). Ataç Kitabevi
- Kafka, F. (2017). *Dönüşüm* (Çev. Aslı Candaş Schaeferdiek). (3. Basım) Bilgi Yayınevi
- Kafka, F. (1986). *Dönüşüm* (Çev. Ahmet Cemal). Can Yayınları
- Koller, W. (2011). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. France
- Korkmaz, Z. (1972). Dilde "Doğal Gelişme" ve "Devrim" Açısından Türk Dil Devrimi. *Türkoloji Dergisi* 4 (1), 97-114
- Okyavuz, A. Şirin (2016). Yeniden Çeviriler: Farklılaşan Yorumlar ve Sunumlar. *Frankofoni* 29, 189-206
- Öncü, M. T. (2018). Türkçeye Çevrilen Alman Edebiyatına Genel Bir Bakış. *Diyalog* 1, 250-266
- Taş, S. (2015). Yeniden Çevirilerin Kaynak Metne Dönüşü: Fahrenheit 451'in Farklı Çevirileri. *The Journal of Academic Social Science Studies* 37, 387-398
- Turan, D. (2019), "Yeniden Çeviri Kuramı ve Arthur Schnitzler'in "Traumnovelle" (1926) Adlı Eserinin Yeniden Çevirileri," *Dil ve Edebiyat I*, Akademisyen Yayınevi, .87-103.
- Zülfikar, H. (2021). Dilde Değişme, Gelişme ve Kazanımlar. *Türk Dili* 829, 50-54
- <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/mastarlara-gelen-eklerin-yazilisi>
- <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/fiil-cekimi-ile-ilgili-yazilislar>
- <https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/unlu-daralması>